

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ҚЫТАЙ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Қытай – Ұлы қытай жүйесі ұғымы негізінде дамыған геосаясатты қалыптастырған әлемдегі ұлы держава болып табылады. Жаһандану кезіндегі Қытайдың қарқынды дамып келе жатқан нық орнын тапқан сыртқы саясаты барлық мемлекеттер үшін өте маңызды. Орта Азиядағы едәуір дамыған бұл мемлекеттің саяси жүйесі халықаралық қатынастың экономикалық, саяси, мәдени, ғылым және білім жағынан дамудың негізгі тетіктерін қалыптастырды. Сондықтан, қазіргі таңдағы халықаралық аренадағы ең негізгі әрі мазмұнды орынды Қытайдың сыртқы саясатының артықшылықтары алады. Қытай едәуір көлемде халықаралық экономикалық тұрғыдан жоғары деңгейде орныққан, жаһандану және аймақтану рәсімдерінде белсенді қатысып, болашақта кешенді түрдегі көрсеткіштерге ие болатын екінші ұлы держава болатынын айқын көрсетті.

Жалпы аймақтану мен жаһандану, халықаралық деңгейдегі Қытай саяси тетіктері экономика реформасының дамуын жеделдетеді, оның жариялылығы мен өзара сауда-саттықты жоғарылатады, еңбек нарығының ұлғаюы мен капиталдың өсуіне, өндіру құрылымы сапасын жоғарылатады, трансұлттық компаниялардың қалыптасуы мен тауарлардың өзара бәсекелестігін күшейтеді, «көп полярлы әлемнің» құрылуына ықпалын тигізеді.

Қытай сарапшылары мәселелер жүйесінде Қытайдың жаһандану тұрғысына недәуір көңіл бөлуде. Азия Тынық Мұхит аймағында жеке аумақтық толық қалыптаспаған (Тайвань мәселесі), тұрақсыз ішкі дамушы мемлекет пішінінде сыртқы саяси және экономика тұрғысынан өзге елдер арасында үстемдік етуші ретінде көрініс тапқан. Бұдан басқа, ҚХР-дың ішкі аумағы жағдайына ауқымды өзгерістер енгізеді, сонымен қоса тек өзара тиімді интеграция мен әрекеттесуді қамтамасыз етуге дайындық қана емес, бірақ ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелеріне қатысты болып келеді. ҚХР-дың ішкі аймақтары жаһандық рәсімдерден мемлекеттің макро экономикалық саясаты тұрғысынан, сонымен қатар өзінің экономикалық жағынан белсенділік жағдайын ескере отырып, тиімді және теріс жақтарын саралауды жөн көрді. Экономикалық белсенділік ішкі аймақтардың зиялыларына өзінің әлеуметтік жағдайы мен беделіне әсер етуге, қытай

қоғамына теріс әсерін тигізетін мемлекетаралық дамыған аймақтарды саяси тұрғыдан озып кетуге жол береді.

Пекин жаһандануды әлемдік қалыптасу мен объективті шынайылықта үстемді кетуші үдеріс ретінде мойындайды. Алайда жаһандануға деген қытай көзқарасы саясат пен экономиканың бөлінуі қағидасына негізделеді. Саяси жаһандануда Қытай Батыстың Тибет және Тайвань тәуелсіздігі, адам құқықтары, ҚХР-дың билігін қамтамасыз етуші саяси жүйенің қайта құрастырылуы сынды мәселелеріне қатысты араласуынан күмәнданады. Бұндай мазмұнда Қытай үшін жаһандану гегемонизм немесе «неоинтервенционизмнің» жаңа нұсқасы ретінде түсіндіріледі. Экономикалық жаһандануда Қытай одан әрі ұлттық құндылықтарға зардап келтірмейтін экономикалық өсімге барынша тиімді мүмкіндіктерді көздейді.

Батыс елдерін «Алтын миллиардқа» кенелтетін жаһанданудан гөрі қытай аймақтануын паназиаттық қоғамды бейбіт жолмен қалыптастыруды тиімдірек деп санайды. Олардың ішінде басты назар ортақытайлық әлемнің қалыптасуының экономикалық, демографиялық, идеологиялық және саяси белгілеріне аударылады. Қытайдың әлемдегі жоғарылау талпынысы мен жаңа факторының белгісіздігі арнайы ақпараттық, ғылыми-саяси айналада алаңдатушылықты тудырады. Осы мәселеге арналған ойларды қытай тақырыбына байланысты басылымдарынан көре аламыз, мысалы, «Китайская головоломка», «Пробуждение дракона» және «Большая шахматная доска» [1]. ХХІ ғасырдағы әлемнің қалыптасып жатқан тәртібіне байланысты, Қытай өзінің қандай рөлде көретінін айқындап, оның болашақ қадамдарын болжап айта аламыз. Қытайдың Азия-Тынық мұхит аумағына арналған концепциясы. Сарапшылардың айтуы бойынша: Азия-Тынық мұхит аумағы – Қытайдың белсенділігінің өсу территориясы, Еуразия матабына сәйкес, Қытай өзін держава ретінде таныта алатын аймақ. Осы оймен сәйкес келушілердің пікірінше, Қытай өзінің экономикалық, саяси және мәдени тұрғыдан нығайтылып, Азия – Тынық мұхит аймағында бекітілу үстінде. Қарастырылған позиция бойынша аймақтық державадан, жаһандану әсерімен Қытай әлемдік державаға айналу қадамдарының бірі болып саналады. Азия – Тынық мұхит аймағындағы Қытайдың озық рөлінің болуы, сайып келгенде ҚХР-дың жаһанды державаға айналуына әкеледі. Аймақтағы көпжақты әрекеттестік

Қытайдың экономикалық стратегиясының дамуына жол ашты деп айтуға толық негіз бар [2]. Аймақтық Қытай жүйесі көптеген стратегиялық бағыттарға толы:

- Қытай территориясының тұтастығын мойындауы, соның ішінде Тайвань, Тибет, Шыңжаң;
- ҚХР-дың Оңтүстік Қытай теңізіндегі ерекше құқықтарын халықаралық дәрежеде тану;
- Территория мәселесі бойынша оңды шешімдер қабылдау;
- Қытайға жағымды сауда инвестициялық саясат қолдану.

Қытай Оңтүстік Шығыс Азия елдерінің ассоциациясымен қатынастарын қарқынды түрде күшейтуде. Өз кезегінде Оңтүстік Шығыс Азия елдерінің ассоциациясы да Қытайды жаһандық экономиканы құрайтын ірі алпауыт мемлекеттердің бірі ретінде таныды деп айтуға толық негіз бар. Соңғы Шаңхай Ынтымақтастық Ұйымында Қытай шын мәнінде басты көшбасшы болып табылады. Алайда Шаңхай Ынтымақтастық Ұйымындағы басқа мүше мемлекеттердің экономикалық, саяси және басқа да бағыттарынан дамуының баяу болуы себепті Орталық Азия аумағында аймақтық қауіпсіздік пен бейбітшілік, сонымен қатар экономикалық дамудың ұлттық және аймақтық қажеттілікті қамтамасыз ету сынды мақсаттарын толығымен орындауға жол бермейді. Осы күнге шейін ШЫҰ қызметінің артықшылықтары мен басты жетістіктерінің мәнісінің ешбір анықтамасы жоқ. Сәйкесінше Пекиннің ШЫҰ қызметіне қатысты қарама-қайшы келетін және сәйкес келетін Орталық Азиядағы Қытай, Ресей, АҚШ мүдделері арқылы көрініс табады.

ШЫҰ-ның Ташкентте өткен барлық мүше мемлекеттердің басшылары қатысқан IV жиынында ҚХР өкілі Ху Цзиньтао мемлекеттер арасындағы серіктестіктің аса маңызды тетіктерін ашып, экономиканы өзара толықтырушы және табиғи ресурстарға бай мүше мемлекеттердің өзара ынтымақтастық пен ауызбіршілік негізінде әрекет етудің маңыздылығын алға тартты [3]. Бірнеше жылдар АҚШ Қытайға қатысты негізгі екі бағытты ұстанды: сауда және экономика саласында серіктес бола отырып, Вашингтон халықаралық қауіпсіздік мәселесінде қарсы келіп, өз кезегінде көрші жатқан мемлекеттер арасында шиеленістер туындауына себепші болды деуге де болады.

Қытай мен АҚШ арасындағы тауар айналымының көлемі Ресей мен ҚХР арасындағы тауар айналымынан 10 есе жоғары [4]. Сонымен қатар, инвестициялар, технологиялармен

алмасу, қытай студенттерінің АҚШ-та білім алу мәселелері бар. Қытай саясаттанушылары өз мақалаларында ҚХР үшін ең маңызды ел ретінде – АҚШ-ты бағалайды, ал Ресей болса, екінші орын алады деп есептейді. Қытай-Ресей қатынастары жаһандық дамудың анықталған заңдарына бағына отырып, өздерінің ерекшеліктеріне ие. Алғашқы маңызды фактор екі мемлекеттің географиялық жағынан жақын орналасуы екіжақты серіктестікті одан әрі нығайтуы болып табылады. Аса маңызды екінші фактор – екіжақты аймақтық тұрақтылықты қамтамасыз ету. Үшінші фактор – жаһандану аясындағы серіктестік. Екі ел арасындағы қатынастар бірнеше бағыттардағы серіктестіктерді анықтайды. Бірінші – энергетика. Қытай Ресей үшін өте тиімді сауда байланыстары саласындағы серіктес, ал Пекин, Мәскеу арқылы өзінің энергетикалық қайнар көздерінің географиясын диверсификациялауды көздеуде. Екінші бағыт – қауіпсіздік аясы. Мәскеу соңғы

жылдары екі ел арасында қалыптасқан әскери саладағы серіктестігін жалғастырып, дамытуды ұстанады.

Қытай өзінің сыртқы саясатын теңдік және өзара пайда негізінде сауда-экономикалық байланысын барлық мемлекетпен халықаралық деңгейде, сонымен қатар экономикалық ынтымақтастық, ғылыми және мәдени алмасу, өзара дамуға атсалысу негізінде көпжақты жариялылықпен жүргізуді мақсат етіп қойды.

Қытай өз бетінше тұрақты сыртқы саясатын жүргізіп, әлемдік тұрғыда «көпполярлы әлем» қатарында әрекет етіп, экономиканың жаһандануына белсенді түрде үйрену үстінде, аймақтық ынтымақтастыққа қатысып, барлық бағытта халықаралық саяси және экономикалық жүйеге қатысып, әлемдегі екінші ұлы держава болуға дайындалуда. ҚХР әлемдік рәсімдерде айтарлықтай рөлі бар, сондықтан Қытайдың, әсіресе Азия мен Шығыс Азияның континенттік бөлігіндегі елдерге аса маңызды көңіл бөлінуде.

Әдебиеттер

- 1 Лю Цинцай. Современная внешняя политика Китая и китайско-российские отношения // Проблемы Дальнего Востока. – 2004. – №5. – С. 55.
- 2 Сафронова Е.И. Глобализация и взгляд на нее из КНР и развивающихся стран // Проблемы Дальнего Востока. – 2003. – №6. – С. 37.
- 3 «Renminribao» – 1982. – 5.XII. (Translated from Chinese .L.M. Gudoshnikova) // The book «Constitution of the socialist countries.» – М., 1987.
- 4 Zhou Deqing. Minzuzheshiwenda. – Beijing: Zhongyangminzudaxuechubanshe, 1999. – 15 ye.

References

- 1 Lju Cincaj. Sovremennaja vneshnjaja politika Kitaja i kitajsko-rossijskie otnoshenija // Problemy Dal'nego Vostoka. – 2004. – №5. – S. 55.
- 2 Safronova E.I. Globalizacija i vzgljad na nee iz KNR i razvivajushihhsja stran // Problemy Dal'nego Vostoka. – 2003. – №6. – S. 37.
- 3 «Renminribao» – 1982. – 5.XII. (Translated from Chinese .L.M. Gudoshnikova) // The book «Constitution of the socialist countries.» – М., 1987.
- 4 Zhou Deqing. Minzuzheshiwenda. – Beijing: Zhongyangminzudaxuechubanshe, 1999. – 15 ye.